

Nr 14

Utlåtande i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående återbetalningsskyldighet i visst avlöningsärende.

I skrivelse den 6 februari 1957 har delegerade för riksdagens verk anmält frågan om skyldighet för byrådirektören Bror Herman Holm att återbetala någon del av den avlöning, som utgått till honom för hans tjänst vid militieombudsmannaexpeditionen på grund av att han samtidigt uppburit tjänstepension såsom major å reservstat.

Genom beslut den 15 juni 1938 konstituerades Holm av dåvarande militieombudsmannen S. Centerwall, med stöd av 21 § i den då gällande instruktionen för MO, att från och med den 1 oktober 1938 vara byråintendent vid militieombudsmansexpeditionen, vilken tjänst var placerad i nuvarande lönegraden Ca 27. Från och med den 1 juli 1953 har befattningen ändrats till byrådirektörstjänst i lönegraden Ca 31 (jfr BoU:s utl. 1953: 28).

Innan Holm konstituerades å tjänsten hade han av Kungl. Maj:t — medelst fullmakt — utnämnts att vara major å reservstat, likaledes från och med den 1 oktober 1938. Denna beställning innehade Holm, vilken från och med den 1 april 1943 befordrades till överstelöjtnant i armén, till utgången av september 1946, då han avgick från beställningen med pension.

Under sin anställning vid militieombudsmansexpeditionen har Holm hela tiden till utgången av juni 1956 från riksgäldskontoret uppburit oavkortad lön såsom byråintendent respektive byrådirektör. Samtidigt har han åtnjutit intill den 1 oktober 1946 full lön och därefter oavkortade pensionsförmåner från beställningen å reservstat.

Sedan riksgäldskontoret i juli 1956 fått uppmärksamheten riktad på att jämlikt 19 § 4 mom. i 1948 års avlöningsreglemente för riksdagens verk delegerades beslut bort inhämtas beträffande den lön som skulle tillkomma Holm å byrådirektörstjänsten i anledning av att han åtnjuter den militära pensionen, har jämlikt överenskommelse mellan MO och riksgäldskontoret i avvaktan på delegerades beslut från och med den 1 juli 1956 mot reservstatspensionen svarande del av lönen innehållits.

Med skrivelse den 10 augusti 1956 har militieombudsmannen till delegerade överlämnat en framställning från Holm, däri denne anhållit om att till honom sedan den 1 oktober 1946 utgående reservstatspension icke skall medföra avdrag å hans lön såsom befattningshavare vid militieombuds-

mansexpeditionen. Vid framställningen har Holm fogat en likaledes den 10 augusti 1956 dagtecknad promemoria, vari Holm närmare utvecklat skälen för sin framställning.

Militieombudsmannen har i sin skrivelse under hänvisning till de av Holm anförda omständigheter, som föreligga i förevarande fall, tillstyrkt bifall till framställningen.

I anledning av Holms ansökan hava delegerade inhämtat yttranden i ärendet från fullmäktige i riksgäldskontoret och från lönenämnden för riksdagens verk, varjämte t. f. expeditionschefen i civildepartementet Gustaf Söderberg med skrivelse den 21 december 1956, på därom gjord framställning, överlämnat en inom departementet upprättad promemoria, som redovisar departementets synpunkter på hithörande frågor.

Delegerade anför i sin skrivelse följande.

När Holm konstituerades å byråintendentstjänsten hade han som förut nämnts redan erhållit fullmakt å majorsbeställningen på reservstat. Den dåvarande militieombudsmannen måste ha förbisett det då gällande, av 1921 års riksdag antagna avlöningsreglementet för riksdagens verk, i vars 3 § 1 mom. stadgades att med ordinarie befattning vid dessa verk icke må förenas annan tjänst å rikets eller riksdagens stat, ej heller, utan att sådant medgivits av riksdagen, å kommuns stat. Detta stadgande uteslöt möjligheten att en beställningshavare å reservstat skulle kunna konstitueras å ordinarie tjänst vid något av riksdagens verk; av formuleringen vill det förefalla som om riksdagen t. o. m. av sagt sig möjlighet att genom särskilt beslut medge undantag. Såsom framhållits i ärendet kan Centerwall möjligen ha utgått från den oriktiga föreställningen, att kungl. kungörelsen den 19 juni 1919 (nr 523) angående visst undantag från det i åtskilliga fall stadgade förbud att med civil befattning förena annan tjänst å rikets stat m. m. var tillämplig. Men även om så varit förhållandet — kungörelsen avser endast förening av reservstatsbeställning med civil tjänst som är underställd Kungl. Maj:t — hade särskilt medgivande av Kungl. Maj:t till tjänsteföreningen erfordrats. Av kungörelsen framgår, att Kungl. Maj:ts prövning skulle avsett frågan, huruvida beställningen å reservstat icke kunde anses inverka hinderligt på tjänstgöringen i den civila befattningen.

När sedan 1939 års avlöningsreglemente för riksdagens verk tillkom, observerade varken Holm eller Centerwall bestämmelsen i reglementets 4 § 1 mom., däri föreskrevs att tjänst, som avsågs i reglementet, icke fick förenas med annan ordinarie eller extra ordinarie befattning i statens tjänst eller därmed jämförlig kommunal befattning, så framt ej riksdagen beträffande viss tjänst annorlunda beslutat.

Då Holm från och med den 1 oktober 1946 erhöll avsked med pension från reservstatsbeställningen skulle jämlikt 2 § 2 mom. i sistnämnda avlöningsreglemente frågan om hans avlöningsförmåner från befattningen hos MO ha underställts delegerades avgörande. I sagda författningsrum sägs nämligen, att om tjänsteman är berättigad att av statsmedel upphåra tjänstepension, på prövning av delegerade beror, om och i vad mån av sådan anledning avdrag å lönen skall ske. Avdrag skulle dock icke få ske för pension, som åtnjötes enligt gällande bestämmelser angående pensionering av försvarsväsendets reserver av befäl och civilmilitär personal (s. k. reservpension). Enahanda bestämmelse återfinnes i 20 § 4 mom. i 1947 års avlöningsreglemente för riksdagens verk, vilket avlöste 1939 års reglemente. Även det nu gällande 1948 års avlöningsreglemente för riksdagens verk, vilket trädde

i kraft den 1 juli samma år, innehåller i 19 § 4 mom. enahanda bestämmelse. Enligt 10 § i av delegerade den 4 november 1948, med stöd av bemyndigande av riksdagen, utfärdade tilläggsbestämmelser till sistnämnda avlösningsreglemente åligger det vederbörande myndighet att underställa delegerade frågan, om vid sammanträffande av lön för tjänst vid riksdagens verk med pension av statsmedel avdrag å lönen skall ske. I avvaktan på delegerades beslut äger myndigheten innehålla högst ett belopp, motsvarande pensionen. Enligt nyssnämnda författningsrum, som ägt tillämpning från och med den 1 juli 1948, åligger det vidare tjänsteman, som uppbär tjänstepension av statsmedel, att därom göra anmälan till vederbörande myndighet.

Det är på dessa bestämmelser som riksgäldskontoret stöder sig, när kontoret från och med den 1 juli 1956 innehållit av Holms lön såsom byrådirektör belopp som motsvarat reservstatspensionen.

Det må i detta sammanhang omnämnas, att Holm erhållit högre rörligt tillägg än som följt av gällande bestämmelser. Holm fick sin militära pension omreglerad från och med den 1 okt. 1947 i enlighet med föreskrifterna i kungl. kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 657) angående omreglerad tjänste- och familjepension m. m. I sagda kungörelse stadgades ursprungligen att i fall då tjänsteman åtnjöt pension vid sidan av lön, å vilken utgick rörligt tillägg, sådant tillägg icke fick beräknas å högre belopp än tillhoppa 1 200 kronor för månad. Detta belopp höjdes från och med den 1 juli 1951 till 1 600 kronor för månad (SFS 1951: 580). Från och med den 1 januari 1955 har bestämmelsen ändrats såtillvida att för det fall att pension åtnjutits vid sidan av lön enligt statens grundlöneförordning, rörligt tillägg å pensionen ej må beräknas å grundbeloppet till den del detsamma jämte tre fjärdedelar av grundlönen överstiger 1 600 kronor för månad (SFS 1954: 708).

Någon framställning till delegerade har icke gjorts förrän genom Holms förenämnda skrivelse den 10 augusti 1956.

Holm har uppgivit, att han icke känt till förenämnda bestämmelse i 1921 års avlösningsreglemente, som stadgade förbud mot att förena tjänsten hos militieombudsmannen med beställning å reservstat. Centerwall hade vid Holms anställning å militieombudsmansexpeditionen förklarat, att det icke förelåg något hinder för Holm att förena de båda tjänsterna och att Holm under hela sin tjänstetid vid militieombudsmansexpeditionen skulle få uppbära full lön för sin befattning därstädes och samtidigt åtnjuta oavkortade förmåner från reservstatsbeställningen. Holm har vidare anfört: »Med hänsyn till Centerwalls sålunda lämnade uppgifter, vilkas riktighet jag givetvis saknade anledning ifrågasätta, hade jag ingen orsak att utgå från annat än att Centerwall dragit försorg eller skulle i samband med mitt konstituerande draga försorg om erhållande av för ändamålet eventuellt erforderliga beslut av vederbörande myndigheter med avseende å hela min blivande tjänstetid vid militieombudsmannaexpeditionen och att dessa förutsättningar för mitt antagande av anställningserbjudandet voro uppfyllda i vart fall då jag tillträdde byråintendentsbefattningen den 1 oktober 1938 och icke kunde beröras av senare tillkomna bestämmelser. Vid sådant förhållande ansåg jag mig därefter icke behöva ägna förevarande spörsmål vidare uppmärksamhet.» Holm förklarar därjämte, att han icke skulle ha antagit erbjudandet om anställning vid militieombudsmansexpeditionen, därest han haft att räkna med att hans reservstatsförmåner skulle påverka storleken av lönen å byråintendentsbefattningen. Han åberopar också att riksgäldskontoret, som hela tiden utbetalat Holms lön för befattningen hos MO, genom skrivelse den 22 okto-

ber 1938 från militieombudsmansexpeditionen fick kännedom om att Holm uppbar lön för majorsbeställningen på reservstat.

Holm tillägger, att han med hänsyn till Centerwalls uttalanden i samband med att denne utfärdade konstitutorial å byråintendentstjänsten saknade all anledning ifrågasätta att något tillstånd för uppbärande av oavkortad lön å tjänsten såsom byråintendent — byrådirektör — skulle vara erforderligt, när han erhöll pension från reservstatsbeställningen — liksom dessförinnan under hans anställning vid militieombudsmansexpeditionen — utöver vad Centerwall kunde ha utverkat. Han hade därför icke funnit det påkallat att, i vart fall icke i mera formell ordning, meddela dåvarande militieombudsmannen eller riksgäldskontoret om sitt avsked från reservstatsbeställningen och hänvisar till att hans anställningsförhållanden voro kända av båda dessa myndigheter.

Riksgäldsfullmäktige hava i sitt yttrande anmält att man inom riksgäldskontoret känt till att Holm uppbar pension från statskontoret för reservstatsbeställningen, men att uppmärksamheten kommit att riktas på förhållandet först i juli 1956. Vad den föreliggande framställningen beträffar hava fullmäktige uttalat, att det syntes fullmäktige otvivelaktigt, att Holm likaväl som de tjänstemän i riksgäldskontoret, vilka handhaft uträkningen och utbetalningen av Holms avlöning, varit i god tro. Någon anledning att ifrågasätta riktigheten av Holms uppgift att han icke skulle antagit erbjudandet om anställning vid militieombudsmansexpeditionen, därest något avdrag å lönen med hänsyn till hans reservstatsbeställning skulle ha kommit i fråga, syntes heller icke föreligga. Under förhandenvarande omständigheter och med beaktande i övrigt av vad Holm anfört till stöd för sin framställning ansåge fullmäktige billighetsskäl tala för att — därest delegerade skulle fatta beslut om visst löneavdrag — något krav icke nu borde riktas mot Holm om återbetalning av för mycket uppburna avlöningsbelopp. Fullmäktige tillstyrkte därför, att med de redan verkställda utbetalningarna måtte få bero.

Lönenämnden för riksdagens verk anser, att Holm — i överensstämmelse med de principer, som tillämpas inom den Kungl. Maj:t underställda statsförvaltningen — räknat från och med den 1 oktober 1946 bort vidkännas avdrag å lönen med belopp motsvarande honom tillkommande pensionsförmåner och att han även framgent bör vidkännas sådant avdrag.

Delegerade. Enligt den inom civildepartementet upprättade promemorian torde man kunna antaga att Holm skulle ha erhållit tillstånd att förena de båda tjänsterna, om Kungl. Maj:t haft att avgöra frågan jämlikt kungörelsen 1919: 523. Av promemorian framgår vidare att, därest sådant tillstånd lämnats, tjänsteföreningen icke skulle ha föranlett nedsättning i Holms avlöning från vare sig den civila eller den militära tjänsten.

Även delegerade anse, att man med hänsyn till de båda tjänsternas art icke i och för sig kan rikta någon anmärkning mot att Holm förenat dessa tjänster; snarare torde man kunna säga att det i anseende till Holms uppgifter i den civila befattningen kan ha varit av värde att han kvarstått å reservstat och därmed bibehållit en viss personlig kontakt med militära tjänstgöringsförhållanden. Såvitt delegerade kunnat finna är det också den dåvarande militieombudsmannen som i huvudsak kan lastas för att gällande bestämmelser åsidosatts vid Holms anställning å militieombudsmansexpeditionen. Att Holm med sin obekantskap beträffande då gällande avlöningsbestämmelser för riksdagens verk icke insett att tjänsteföreningen var otill-

låten, liksom att han förlitade sig på att militieombudsmannen skulle ordna alla erforderliga formaliteter synes förklarligt. Vid sådant förhållande finna delegerade att någon direkt anmärkning icke bör riktas mot Holm för att han intill dess han erhöll pension från beställningen å reservstat utan att reagera uppbar båda lönerna utan nedsättning. En annan fråga är, om och i vad mån Holm skulle ha fått vidkännas reduktion i sina avlöningsförmåner, därest riksdagen, sedan 1939 års avlöningsreglemente trätt i kraft, efter därom gjord framställning lämnat Holm medgivande till tjänsteföreningen. Från och med den 1 juli 1939 utgjorde avlöningen å byråintendentstjänsten i lägsta löneklassen å I-ort 9 030 kronor per år jämte rörligt tillägg, ursprungligen å 6 %, och å majorsbeställningen på reservstat 5 220 kronor per år.¹ Den sammanlagda oreducerade avlöningen för de båda tjänsterna uppgick alltså till belopp, som översteg den lön, som vid ifrågavarande tid tillkom byråchef (i begynnelselöneklassen en grundlön å I-ort av 12 000 kronor för år).

Därest en reduktion av den civila lönen med hänsyn härtill hade kommit att vidtagas, om ärendet handlagts formellt riktigare, kan man kanske utgå från att en motsvarande — eller eventuellt större — reduktion skulle ha beslutats av delegerade, om ärendet i vederbörlig ordning underställts delegerade vid den tidpunkt, den 1 oktober 1946, när Holm erhöll pension från reservstatsbeställningen. Såsom framgår av civildepartementets promemoria kan det icke med bestämdhet anges, hur Kungl. Maj:t skulle ha beslutat, om Kungl. Maj:t haft att avgöra ett dylikt ärende. Det vill dock synas som om ett avdrag motsvarande hela pensionen icke — såsom lönenämnden förutsatt — skulle ha fastställts. Att nu uttala sig om vad delegerade skulle ha beslutat vid ifrågavarande tid eller senare, om frågan uppmärksammats före juli 1956, är emellertid numera icke möjligt. Delegerade, som följaktligen kunna bedöma frågan endast från nuvarande utgångspunkter, anse det för sin del rimligt, att i Holms fall hade tillämpats ett avdrag å lönen från beställningen hos militieombudsmannen motsvarande 2/3 av den militära pensionen.² Under tiden oktober 1946—juni 1956 har han i pension erhållit sammanlagt 94 024 kronor 8 öre. Han skulle med denna utgångspunkt ha fått uppbära 62 682 kronor 72 öre för mycket.

Det synes emellertid delegerade icke rimligt att återkräva någon del av sistnämnda belopp. (Frågan om Holm må hava uppburet för mycket under den tid han åtnjöt lön från båda tjänsterna kan nu lämnas åsido, eftersom eventuella anspråk för denna tid kunna anses vara preskriberade). Visserligen har Holm eftersatt gällande föreskrifter, då han underlåtit att till vederbörande myndighet anmäla att han uppbar pension från den militära beställningen, men med hänsyn till omständigheterna torde detta icke böra föranleda krav om återbetalning. Man torde nämligen få utgå från att Holm hela tiden varit i god tro.

Delegerade ifrågasätta emellertid sin befogenhet att besluta om att någon återbetalning icke skall avkrävas Holm. Under hänvisning till det anförda få delegerade därför underställa ärendet riksdagens prövning. Det må tilläggas att, om riksdagen biträder delegerades uppfattning i ärendet, delegerade hava för avsikt att bestämma, att Holm för tiden från och med den

¹ Fr. o. m. den 1 januari 1944 utgjorde slutlönen i majorsbeställningen å reservstat (Oa Rs 4, 12 löneklassen) 5 964 kronor per år, vartill kom rörligt tillägg under samma förutsättningar och enligt enahanda grunder som gällde för andra ordinarie tjänstemän (SFS 1943:749).

² Holm åtnjöt under första halvåret 1956 dels lön från byrådirektorstjänsten i Ca 31 med kr. 2 285:— per månad samt pension å reservstatsbeställningen med kr. 1 043:10 per månad, motsvarande sammanlagt ungefär den avlöning, som tillkom generaldirektör i Cp 19 (kr. 3 396:— per månad).

1 juli 1956 till dess han avgår med pension från byrådirektörstjänsten, vilket beräknas ske vid utgången av april 1958, skall hava att vidkännas avdrag å lönen med belopp motsvarande två tredjedelar av den militära pensionen. Däremot är det för tidigt att yttra sig om hur stort avdrag Holm bör få vidkännas i sina sammanlagda pensionsförmåner efter sistnämnda tidpunkt.

Med hänsyn till det anförda få delegerade hemställa, att bankoutskottet ville föreslå riksdagen besluta, att återbetalningsskyldighet icke skall föreligga för Holm beträffande någon del av de avlöningsförmåner, som han under tiden 1 oktober 1946—30 juni 1956 uppburit såsom byråintendent eller byrådirektör vid militieombudsmansexpeditionen.

Utskottet. Den fråga som nu i första hand föreligger till prövning är huruvida byrådirektören Holm bör åläggas återbetalningsskyldighet för viss del av den lön han uppburit under tiden 1 oktober 1946—30 juni 1956. Delegerade för riksdagens verk, som i och för sig ansett det rimligt att i Holms fall hade tillämpats ett avdrag å lönen från befattningen hos militieombudsmannen motsvarande 2/3 av den militära pensionen, finner dock att detta, med hänsyn till föreliggande omständigheter, icke bör föranleda krav om återbetalning. Delegerade utgår nämligen från att Holm hela tiden varit i god tro. Delegerade har vidare förklarat sig, under förutsättning att riksdagen biträder delegerades uppfattning i ärendet, ha för avsikt att bestämma, att Holm för tiden från och med den 1 juli 1956 till dess han avgår med pension från byrådirektörstjänsten, vilket beräknats ske vid utgången av april 1958, skall ha att vidkännas avdrag å lönen med belopp motsvarande två tredjedelar av den militära pensionen.

Utskottet vill framhålla att det nu i efterhand icke är möjligt att med säkerhet bedöma hur stor del av den Holm tillkommande pensionen som skulle ha innehållits av lönen från befattningen hos militieombudsmannen, därest ärendet prövats före juli 1956. Det förtjänar vidare att beaktas att Kungl. Maj:t i förekommande liknande fall har beslutat, att, i den mån till vederbörande utbetalats högre belopp än som vederbort, vid de gjorda utbetalningarna fått bero. Med hänsyn härtill och till vad delegerade anført i ärendet får utskottet i enlighet med delegerades förslag hemställa,

att riksdagen måtte besluta, att återbetalningsskyldighet icke skall föreligga för Holm beträffande någon del av de avlöningsförmåner, som han under tiden 1 oktober 1946—30 juni 1956 uppburit såsom byråintendent eller byrådirektör vid militieombudsmansexpeditionen.

Stockholm den 2 april 1957

På bankoutskottets vägnar:

K. G. EWERLÖF

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Boo, Fahlander, Werner, Strandler, Ståhle, Danmans och Mannerskantz;

från andra kammaren: herrar Sköldin, Schmidt, Larsson i Julita, Strandh, Svensson i Stenkyrka, Adamsson, Regnéll och Rask.